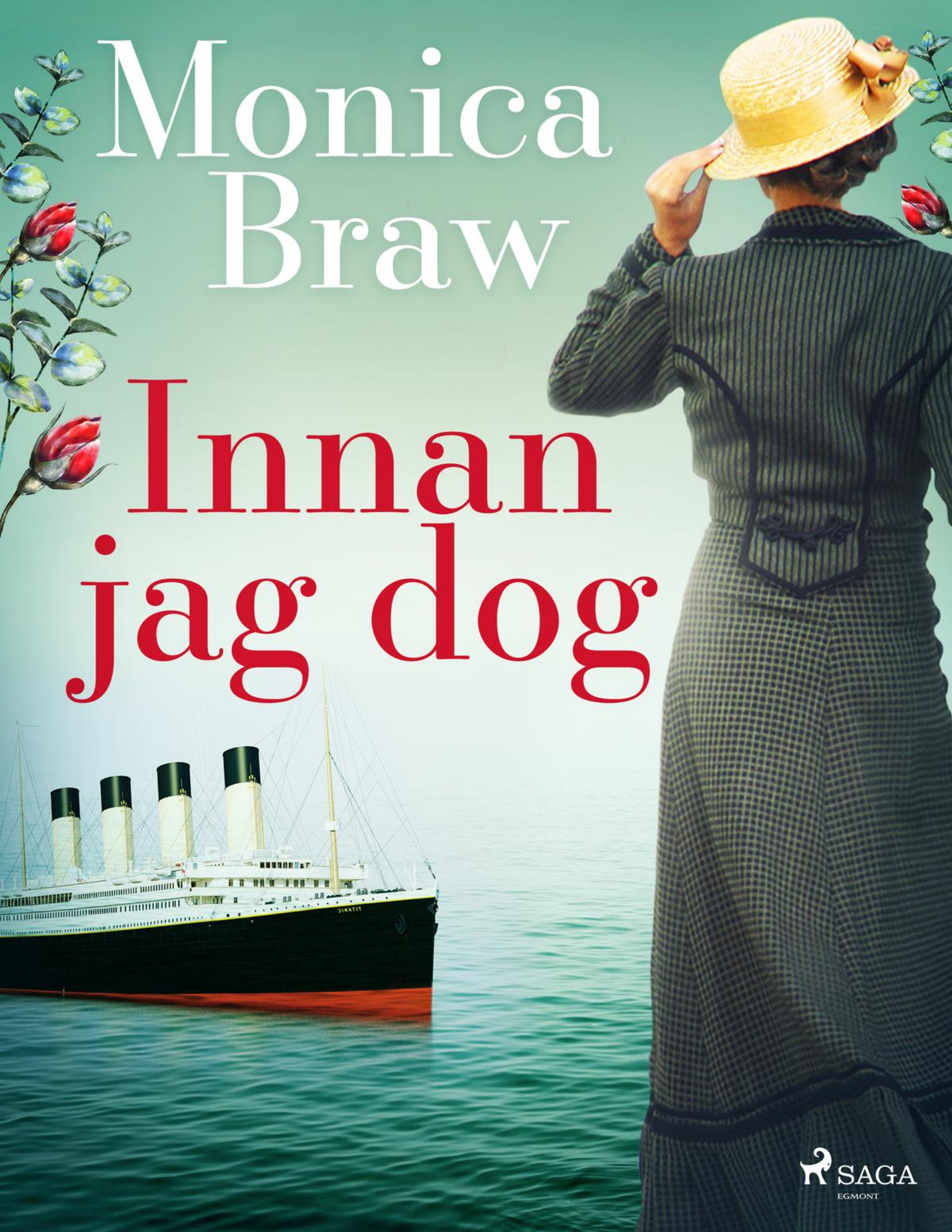
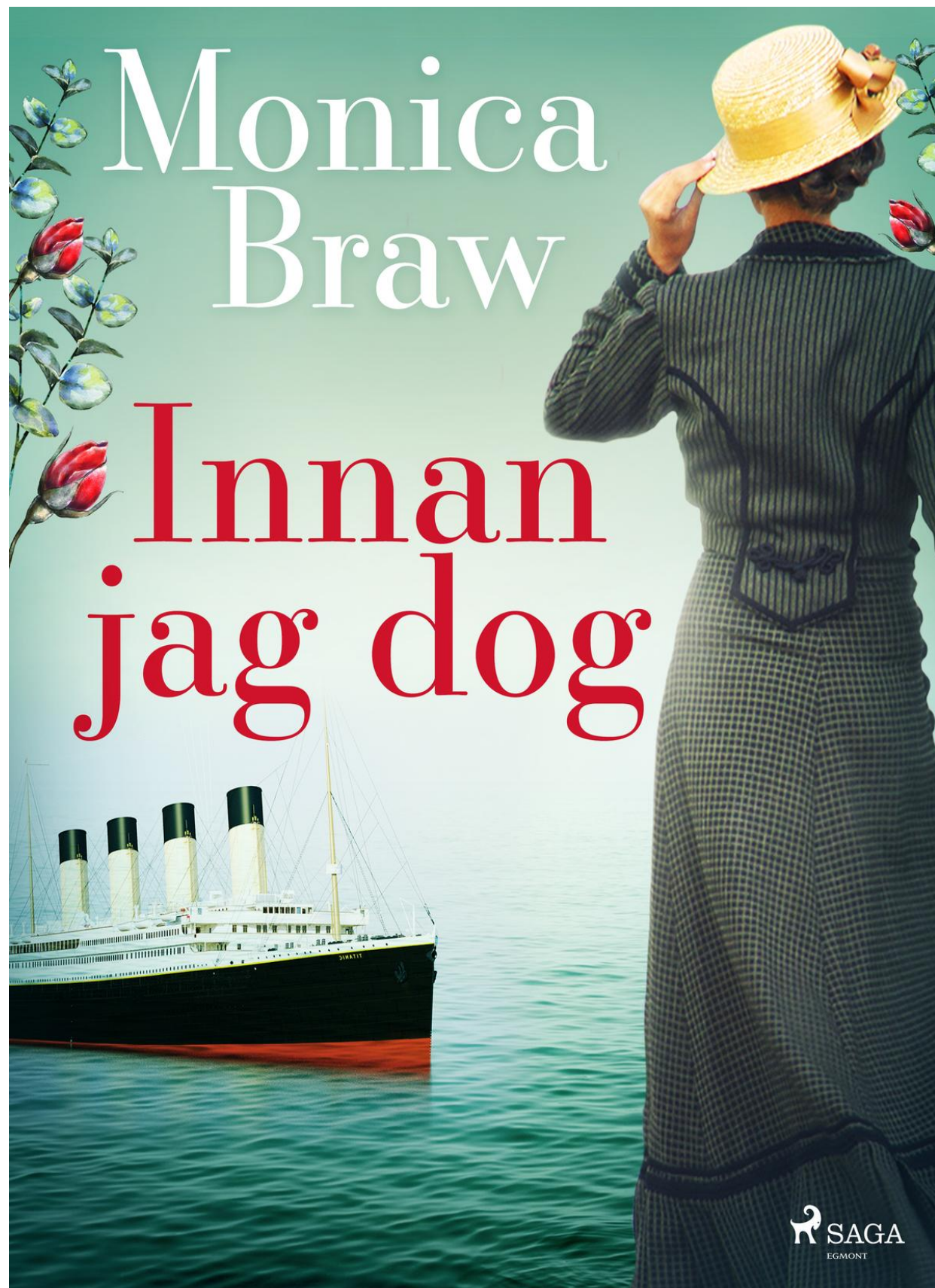

Monica
Braw

Innan
jag dog

Monica Braw

Innan jag dog

Saga

Innan jag dog

Omslagsfoto: Shutterstock

Copyright © 1980, 2019 Monica Braw och SAGA Egmont, an imprint of
Lindhardt og Ringhof A/S Copenhagen
All rights reserved
ISBN: 9788726182781

1. E-boksutgåva, 2019
Format: EPUB 2.0

Denna bok är skyddad av upphovsrätten. Kopiering för annat än
personligt bruk får enbart ske efter överenskommelse med Saga samt
med författaren.

Lindhardtogringhof.dk

Saga är ett förlag i Lindhardt og Ringhof, ett förlag inom Egmont-
koncernen

*"Ennen kuolemaa varmaan
Onnen kohdata saan."*

I

Jag ville inte att det skulle gå med mig som det gick med Ellen.

Ellen var min syster.

Ellen for till Amerika.

Hon for med Titanic.

Det fanns många som for till Amerika. Nästan varje familj hade någon däröver. Framåt våren hände det varenda vecka att någon kom förbi och sa adjö, tog i hand så högtidligt, det gjorde man ju aldrig annars. Vart ska du? frågade man och visste innan de sa någonting. Man sa inte adjö för att fara någonannanstans. Till Amerika, svarade de. Ibland såg de glada och hoppfulla ut. Andra var tveksamma, som om det inte handlade om dem. Var och en måste reda sig efter egen förmåga. Klarade de sig, om än i Amerika, var det väl bra. Mer kunde man inte begära. Bara de klarade sig gladdes man, vadän de gjorde.

Så många andra for.

Men mor och far gladdes inte. För dem var Ellen kärast av alla barn. Och just hon av dem alla! Till Amerika!

Jag vet inte när Ellen hade bestämt sig. Vi låg om nätterna tätt intill varandra i samma säng, så som vi sov sedan vi var små. Jag visste allt om hur hon sov och hur hon rörde sig, hur hon arbetade, ja, hur hon var. Men jag visste inte att hon ville fara till Amerika. Sedan, när hon bestämt sig, såg jag henne en dag med ett fotografi av Hillie.

Hillie hette egentligen Hilda. Hon var fars kusin. Hillie började hon kalla sig i Amerika. Hon reste till Chicago och

sedan skickade hon hälsningar till oss ett par gånger om året. Alla hälsningar bestod av ett fotografi av henne själv. Jag kommer inte ihåg att Hilda var särskilt vacker när hon for. Hillie på fotografierna var mycket vacker. Hon hade ny klänning på varje fotografi. På ett, som jag ännu minns, stod hon vid en mycket högryggad stol med utsirningar och mörka sammetsgardiner i bakgrunden. På sig hade hon en klänning som var broderad helt både upp- och nertill, i höjd med skorna var det hålsöm, en bred kant, som fordrat mycket arbete, jag undrade om hon hunnit sy den själv. På alla fotografier brukade hon hålla huvudet lite på sned och se med klara ljusa ögon liksom tvekande på fotografen.

Men fotografiet Ellen såg på var helt annorlunda.

På det var Hillie klädd i helplisserad kjol och mycket slät blus med hög krage. Under hakan satt ett mycket litet smycke. Den enda prydnaden därutöver var en bukett violer fäst vid skärpet. Hon stod framför en vit ren vägg, med uppkavlade ärmarna och händerna på ryggen. Märkligast var hennes ansikte. Borta var det vädjande, det tveksamma, borta var den lilla lutningen med huvudet, borta var försöken att se vän och blyg ut. På den här bilden höll Hillie huvudet rakt, ögonen var glada, munnen log.

Hon såg ut som aldrig vi tänkt det var möjligt att se ut på fotografi. Jag hade aldrig sett någon skratta på ett fotografi förut. Det passade sig nog inte.

Men Hillie skrattade. Hon såg oförbehållsamt lycklig ut. Hon vågade!

Vad hade hänt henne? På kortet stod det ingenting om det. Hon hade skickat det till en bror, från honom hade Ellen fått det. Bakpå stod det:

”Kära Broder jag har just fått den adressän jag skall snart skriva jag har inte vist var du har varit en hjertlig kär hälsning från syster Hillie.”

Det kortet satt Ellen och såg på länge.

Så här tror jag att det var:

Ellen ville också våga le mot kameran.

Hos oss var sådant omöjligt. Hos oss manade fotografen: Tänk på vilket högtidligt tillfälle det här är! Hos oss var hela livet fyllt av maningar: Tänk på förkläsbandet! Tänk på hårflätan! Tänk på lillebror! Tänk på grannarna! Tänk på hur det kan gå!

Men Hillie bara log djärvt, rakt in i kameran. I Amerika!

Dit måste hon alltså fara. I hemlighet skrev hon till Hillie. I mars kom det ett brev, ställt till Miss Ellen Kraft, Hågeslövs torp, Moryd, Swiden. Brevet var från Hillie och allting var ordnat, hon skulle infinna sig i England, i Southampton, den 7 april och fråga efter en båt som hette Titanic. Biljetten hade Hillie betalt, hon skulle bara tala om sitt namn, så skulle allt ordna sig, pengarna fick hon betala igen så småningom, det var inget bråttom och inget problem och välkommen skulle hon vara, till Amerika. Ellen kom in med händerna under förklädet.

Hon berättade ingenting förrän på kvällen när vi ätit färdigt och alla ännu var kvar vid bordet.

- Jag tänker åka till Amerika, sa hon då.

Det lät konstigt.

- Jag tänker åka till Amerika, sa hon åter en gång.

Mor gick till spisen och vände ryggen till.

Far såg ner i bordet som om det hon sagt var något han var van vid, fast ledsen, att höra.

- När då, sa han sen sakta.

- Båten går från England den 8 april, sa Ellen.

Far frågade inget mera. Han bara reste sig och gick och la sig på soffan. Han la sig på rygg med armarna under nacken och såg upp mot taket som han gjorde då han vilade och inte fick störas. Det var inte så ovanligt. Men mor. Mor som teg så sällan. Mor som blev så lätt arg.

Ellen såg ängslig ut, men nu var allt ju redan sagt. Nu skulle hon iväg, bort, till Amerika.

Innan Ellen reste gick hon till fotografen. Hon ville ge oss en farväl-present. Hon tog på sig en klänning som hon länge sytt på, med stråveck och överklädda knappar och isättning av avvikande tyg. Av en kusin lånade hon ett guldlöv att ha i halsgropen och av fotografen ett halsband av pärlor. Hon satte upp sitt hår till en hög valk och fäste en rosett av isättnings tyg högst upp. Hon såg rakt in i kameran. Hennes mun var som ett rakt streck. Mor satte in kortet i ett album med tjockt lås och la det i skänken. Hon såg knappt åt det. Far var inte hemma. Han fick inte se det alls.

Ellen och jag tog fram skolans geografibok och letade efter Southampton. Det stod inte på kartan. Ellen trodde det skulle ligga på västkusten av England för då skulle det vara närmare till Amerika. Det spelade inte så stor roll var det låg. En firma i stan hade hjälpt henne ordna med biljetten dit och det var bara att följa instruktionerna så skulle hon säkert komma rätt, hade de sagt. Jag undrade om hon skulle åtra sig i sista stund, men hon var bara glad.

- Och du ska se, när jag har tjänat lite pengar och betalt tillbaka min skuld till Hillie kan jag skicka dig en biljett, planerade hon.

- Jag skickar dig ett fotografi av mig så fort jag får min första lön, lovade hon.

- Och i Amerika finns det inga pigor! var hon säker.

Sedan for hon, en blåsig dag i mars.

Hon hade köpt sig ett par tunna knäppkängor, som säkert blev helt blöta meddetsamma. Hon hade sina tjocka, fula vinterkläder, men mor gav henne sin svarta kyrkschal av glatt siden och den hade hon om håret. Hon bar bara en helt liten kappsäck i handen när hon gick ner till vägen. Där stod far med vagnen och väntade. Han brukade köra

ärenden till stan för folk, men den här gången hade han inte tagit med sig någonting. Han körde bara Ellen.

Jag vågade inte ens gå ut på trappan för mor var så ogillande. Jag satt bakom gardinen i köket och såg hur vagnen med far och Ellen skulle till att försvinna i kröken bakom körsbärsträden. Då stannade far vagnen mitt i körsbärsallén, mitt för det som kallades Ellens träd. De har kanske glömt något, tänkte jag och väntade att få se Ellen komma springande. Men strax fortsatte de igen.

Mor tittade inte ens ut genom fönstret. Hon sysslade med något vid spisen, vände ryggen mot dörren och sa ingenting. Jag hade aldrig sett henne sådan.

Far körde Ellen till stationen. Där stod tåget och väntade. Det tog henne till Göteborg. I Göteborg gick hon och flera andra amerikafarare ombord på ångaren Calypso som tog dem till England och Titanic.

Sedan hörde vi ingenting om Ellen förrän hon var död.

En dag kom lilla Anna rusande från handelsboden.

Det var till handelsboden tidningen kom. De dagar då den kom fanns det jämt de som gjorde sig ärende till boden, inte så mycket för att köpa eller ens för att läsa som för att lyssna. Den här dagen råkade också Anna vara där. Medan hon stod och väntade bland alla vuxna började hon urskilja ett bekant men konstigt namn. Hon var så liten att hon inte riktigt förstod vad det var först, men så småningom tog ordet form:

- Titanic!
- Titanic! viskade de.
- Titanic! sa handlanden med bävande röst.
- Titanic! utbrast halvvuxna pojkar.
- Titanic! Titanic! Titanic!

Och det frasade och knastrade av stövelfötter på det sörjiga golvet, av stelnade, leriga kjolfållar, av prassel med sillpapper, av händer som höjdes för munnar och fingrar

som rolöst grävde i snuspaket. Först var det ingen som lade märke till Anna, som slank fram till disken och såg tidningen, redan solkig i kanten, med stora svarta bokstäver och en stor bild av ett vitt berg på vatten och en båt. Under de snirklade bokstäverna med tidningens namn stod det:

TITANICS UNDERGÅNG

Och Anna, som aldrig blev klar till att läsa något i skolan, blev så rädd att hon kunde läsa orden meddetsamma. Hon undrade vad undergång betydde och tyckte att det lät som någonting om Israels barn, något sådant man måste komma ihåg. TITANICS UNDERGÅNG. Det lät förfärligt och hotfullt. Hon tittade upp mot de vuxna. Hon blev ännu mer skräckslagen. Någon sa:

Ellen i Hågeslös tänk hon var med
Hon följde väl med ner i djupet hon stackarn
Svenskor tros drunknade står det här
De dansade in i det sista
Ja så kan det gå
Närmare Gud till dig
Tänka sig isberg
Åck åck åck åck

- Men käraste vän, här står deras Anna, spring fort flicka lilla, säg till mor och far, spring, flicka, spring!

Anna sprang. Hon sprang hela vägen utan att ramla ända från boden till Hågeslöstorp. När hon kom fram var hon så andfådd att hon inte ens fick fram gråten och ur henne kom inte ett endaste ord. Mor bannade tills hon blev rädd, skakade henne tills tänderna skallrade:

- Vad är det? Vad är det? Säg vad det är?

Vad kunde lilla Anna förtälja, något om Ellen och något om båten och något om Israels barn och ett berg och Gud

närmare, allt stod i tidningen!

Äntligen började gråten.

Vit slängde mor förklädet av sig och sprang ut utan att ens knyta fast schalen. Jag såg genom fönstret hur hon sprang ner till vägen, ner mellan körsbärsträden, bort i kröken. Jag hade aldrig sett mor springa förr, jag hade aldrig ens tänkt att hon kunde. Jag satt där i fönstret och såg hur skymningen la sig blå över snön. Först mycket senare kom hon tillbaka. Hon gick långsamt. Aldrig hade jag sett henne gå långsamt heller, hon som alltid skyndade, hon som alltid hade bråttom, inte med ärenden utan med livet. Jag tänkte hon måste frysa av att gå så där långsamt och jag hade velat gå ut till henne men jag gjorde det inte. Jag har ångrat det hela mitt liv. När hon kom in såg hon inte åt oss. Hon såg inte åt spisen som höll på att slockna. Hon ställde inte fram kvällsvard och väntade inte på far och pojkarna som strax skulle komma. Hon gick bara rakt in i kammaren och stängde bakom sig.

Det blev så tyst.

Anna satt i ett hörn och rörde sig inte. Katten stirrade ur spiselkroken utan att spinna. Jag såg bara mitt eget ansikte i fönstret.

Mor hade stängt dörren bakom sig. Vad kunde jag göra.

När far och pojkarna kom var det mörkt. De hade redan hört. Far gick till mor och stannade länge där. När han kom ut lämnade han dörren öppen. Mor låg på fällbänken, den hårda, med kläderna på och rörde sig inte. Bara bröstet höjde och sänkte sig, motvilligt. Men inte ens då anade jag att hon inte skulle stiga upp på så länge.

Allteftersom fick vi höra mer. En del stod i tidningen. Riktigt säkert var ingenting. I början av sommaren fick jag en skrift som förklarade mycket. Där berättades hur det gick till. Där framfördes också de skarpaste anklagelser: passagerarna dog helt i onödan.

Så här började den: "Milliontals klagorop skalla mot himlen över Engelska jätteångaren Titanics befälhavare, kapten Smith, som genom den vansinniga fart han i sin exempellösa frivolitet framförde ångaren förorsakade ett massmord som väl är enastående i sjöfartens historia. I runt tal hava sextonhundra människor inom fyra timmar måst lida en förskräcklig död. Omslutna av iskalla vågor hava de sjunkit i havet tillsammans med det söndersplittrade skeppet. För att den ärade läsaren riktigt skall förstå vilken oerhörd pliktförgätenhet, ja erbarmlig feghet, som medverka i denna förbrytelse, vill jag med några ord beskriva huvudfaktorerna i katastrofen.

1. Titanic
2. Kapten Smith
3. Isbärgen."

Om Titanic hette det att hon var 280 meter lång och 33 meter hög, "alltså ungefär dubbelt så hög som ett av våra högsta hus i Stockholm". Hastigheten var 21 sjömil i timmen, vilket var samma sak som 650 meter i minuten. "För passagerarnas bekvämlighet och underhållning var det besörjt på det bästa. Ångaren var försedd med badanstalter, velocipedbana, tennisplatser, ja till och med en bassin för fiske var anordnad."

Det fanns 350 förstaklasspassagerare, 305 andraklass, 800 mellandäckspassagerare och 903 mans besättning ombord. Lasten var värd miljoner.

Kapten Smith själv hade lång erfarenhet, både till sjöss och som kapten. Därför hade han fått befäl över Titanic.

Om isbergen stod det:

"Dessa iskolossers födelseort är det inre Grönland. Där smälter som bekant aldrig någon snö, utan blir liggande i stora massor. Genom det väldiga trycket från den nedfallande snön uppstå de s.k. 'gleitscherna' vilka till följe sin kolossala tyngd oupphörligt glida utför mot havet. På

detta sätt röra sig kolossalt tjocka isflak över tusentals kilometer på Grönlands väst- och ostkust. Allt vidare och vidare skjuta sig de stålblå smaragdgrönt glittrande isväggarna ned i vattnet, tills de slutligen genom vattnets upplyftande kraft och egen tyngd under väldiga brak och åskliknande dån afskilja sig i väldiga isbärg. Dessa afskiljda iskolosser kallar man 'kalvar'. Drivna av vinden flyta dessa isberg i hundradetal ut i öppna havet, tills de når Labradorströmmen och av denna blir förda till Newfoundlandsbankarna och därefter driva vidare söderut. Många av dessa kolosser bliva hängande, eller stranda som man säger, på Newfoundlandsbankarna och först sedan de smälta och bliva lättare driva de vidare. Så kommer det sig att de till och med i Maj flyta omkring och utgöra en fara för skeppen." Det förklarades vidare att fyra femtedelar av isbergen befinner sig under vatten och att det därför är ännu farligare än man skulle kunna tänka sig med ledning av de tidigare uppgifterna. Och så fortsatte texten:

"Då nu Titanic på sin farliga recordfärd hade uppnått ett av de farligaste ställen på Nordatlanten blev kapten Smith av kaptenerna på ångarne Touraine och America uppmärksamgjord på faran av den ytterst vågade farten genom de tjocka ismassorna som på ungefär 75 sjömil betäckte havsytan. Det står oomkullrunkeligen fast. Och dock jagade kapten Smith det stolta härliga skeppet Titanic med en hastighet av 21 sjömil i timmen in i denna ismassa och offrade därigenom 1600 människor.

Och varför?

Endast för att slå hittillsvarande hastighetsrecord."

I det följande kom författaren med häftiga anklagelser både mot rederiet och kaptenen. Kapten Smith gick under med Titanic. Om det stod det:

"Kapten Smiths uppträdande under själva katastrofen är erkännsvärdt. Därigenom blir emellertid icke de

beskyllningar man givit honom för den vilda oförsvarliga farten mildrade. Lyckligtvis har det påståendet icke besannat sig, att han skjutit sig vid sammanstötningen.”

Förfärligast av allt var beskrivningen av själva katastrofen.

Kapitlet hette Sjunken i vågorna. Det började så här:

”Natten den 14 april har sänkt sitt dunkel över Atlanten i form av dimma och mörker. Men så småningom var dimman försvunnen och en stjärnklar himmel välvde sig över den lugna, blott av en långsamt rullande dyning rörda vattenytan.

Vid horisonten såg man ett rött och ett grönt ljus flera meter över vattenspegeln och däröver, ytterligare några meter högre, ett vitt ljus.

Svarta rökmoln bolmade och virvlade stötvis mot höjden och lade sig sedermera som en jätteslöja över oceanen. Under dessa virvlade, likt bloss, stora rödglödgade lågor för att snart åter försvinna. Närmare och närmare komma rökmolnen och ljuset tills man slutligen även urskiljer ett väldigt skeppsskrov, som avtecknar sig mot vattnet, framåt stormar det, oåterhållsamt jagar det genom det klara men kalla vattnet.

Det är den största ångaren i världen, Titanic, som för första gången krossar oceanen för att med den svindlande farten av 21 sjömil i timmen öfverträffa alla hittillsvarande hastighetsrecord.

I de praktfulla kajutorna och salongerna härskade ännu ett rörligt sällskapsliv. Trevliga underhållningar voro anordnade. I röksalongen spelades det, på velocipedbanan erhöilo flera passagerare undervisning i cykelåkning, i salongen spelade musikkapellet. En del passagerare hade emellertid redan uppsökt sina hytter för att lägga sig och vila. Då, strax före klockan 12 på natten, genomilades

jätteskeppet av en häftig darrning, vilken förbytte sig till ett förskräckligt, åskliknande dån.

Titanic är med full fart uppränd på ett isberg.

En sekund härskar lugn, men så slår under ett dovt dån stora isstycken ner på däck.

Kommandon skalla över däckets och genom luckorna på fördäcket välver sig en stor människomassa fram.

Förvirrade ångestrop, frågor och svar höras överallt och så tränga sig männen fram till räddningsbåtarna. För några har det lyckats att få ett par båtar i vattnet, då störta sig några officerare fram:

'Bort från båtarna!' befalla de. 'Först kvinnor och barn!'

'Det faller oss alls icke in. Våra liv äro lika mycket värda.'

Ungefär så svaras det och männen arbeta vidare för att få båtarna klara.

'Tillbaka', skallar det ännu en gång från officerarnas munnar, 'eller vi begagna våra vapen!' Men även denna befallning emottages med hånlöje.

Då blixtrar och knallar det på ett par tre ställen och för varje gång sjunker någon av de i båtarna stående männen tillsammans och störtar överbord, för att försvinna i havet. Nu viker äntligen den påträngande massan tillbaka. Kvinnor och barn bliva nedförda i båtarna, varefter dessa firas ned i vattnet.

Än en gång överröstas skrik och rop av ett skarpt revolverskott.

På kommandobryggan har förste officeren Mardock, som för tillfället har vakten, skjutit sig.

En mer erbarmlig feghet av en officer i farans ögonblick har man väl aldrig hört talas om.

Larmet och ångestskriken från den väldiga människomassan bliva alltjämt vildare, alltjämt mera förtvivlade.

Halvna nakna män, kvinnor och barn rusa om varandra, mellan dessa synes damer i stor baltoilett, herrar i frack eller sälls kapsdräkt, alla dock försedda med räddningsbälten. Även placeringen i båtarna blir hastigare undanstökat, här blir en båt, som har plats för 60 personer, sjösatt med endast 10, där en annan alldeles överfylld. Huvudlösheten griper allt mera omkring sig, till slutligen en vild panik griper nästan alla människor.

Råheter och brutaliteter begås. Flera slå, bita och riva omkring sig som vilda djur, för att tillkämpa sig en plats i båtarna, andra åter se med lugn på sitt öde eller hjälper till med ett verkligt hjältemod i räddningsarbetet, utan att tänka på sig själva." Bland dem som kallades hjältar fanns telegrafisten Phillips:

"Från katastrofens första ögonblick har han, understödd av sin kamrat Brider, oavbrutet sändt ut nödsignaler till de ångare, som befunnit sig så pass nära, att de kunnat uppfatta signalerna. Till och med sedan kapten Smith befriat honom från vidare tjänstgöringsskyldighet har han sändt ut ett sista avskedsrop till ångaren Olympic. Endast tre ord, icke förty så oändligt gripande:

'Vi äro förlorade.'

Det var så att säga det stolta jättefartyget Titanics dödsskri."

Bakpå häftet fanns texten och melodin till Närmare Gud till Dig. Den sjöng vi ofta den våren och sommaren. Men i häftet stod det: "Kapten Smith hade fattat det underliga beslutet att låta musikkapellet spela sången 'Närmare Gud till Dig'. Om han därmed menade att lugna passagerarna, så hade han nog inte lyckats, utan kanske tvärtom. Man kan ju hava olika meningar i denna sak. Under alla omständigheter blandade sig tonerna av musiken med de ängsliga människornas ångestskri till en gräslig melodi."

Och Ellen som aldrig ens hade sett havet förut! Så stort och kallt och mörkt och djupt! Vad rådde hennes sammanbitna läppar mot det! Jag gömde häftet under min kudde. Det enda goda Ellens resa hade fört med sig var att jag hade min egen säng med mina egna hemligheter. Aldrig hade jag trott att mina hemligheter skulle röra Ellens död.

Vi fick inte tala om Ellen och Titanic alls hemma. En gång när prästen i predikstolen på söndagen nämnde katastrofen reste sig far upp, mitt i predikan, och gick ut. Jag skämdes, men jag satt kvar och sjöng:

*Närmare Gud till Dig
Närmare Dig!
Om det än blir ett kors
Som drifver mig,
Skall det dock bli min sång
Här under tidens tvång
Närmare Gud till Dig
Närmare Dig.*

När våren äntligen kom, långt fram i maj, var ett av körsbärsträden dött. Det var det som vi kallade Ellens träd.

Det var bakom det körsbärsträdet jag såg Ellen sista gången. Vi hade åtta körsbärsträd vid vägkanten. Det var som en allé, fast enradig, en enbent allé. Det fanns ett träd för varje barn. Var gång ett barn föddes planterade far ett körsbärsträd. De äldsta var redan mycket höga och kraftiga, där var Erlands, som for till Stockholm och blev polis, och Johans, som var gift och hade eget torp och egna barn, och Jennys, som gick piga. Så var det Ellens och så mitt och småpojkar och Annas. De minsta hade jag sett far sätta. De träden står där än.

Men Ellens träd dog, just den våren.